

॥ २७ ॥ अवाच्यमपि भक्तिमत्त्वाद्दक्ष्यामीत्यर्थः ॥ २८ ॥ सुक्ष्मंदुर्लभं यतः अविज्ञेयं विज्ञेयं रूपं विज्ञेयं यतः अचलं कूटस्थं विकारिण एव कारणत्वं ध्रुवं शाश्वतं सद्रूपमित्यर्थः एतेन तदसत्त्वशंका निरस्ता ॥ २९ ॥ पुरिशरीरेव सती तियोगात्पुरुष इति कल्पितः ननु तस्य देहसंगित्वं वास्तवमस्तीत्यर्थः ॥ ३० ॥ अव्यक्तं सांख्यैर्नित्यत्वेन कल्पितं प्रधानं ननु पुरुषस्य अव्यक्तजनकत्वे कौटस्थ्यव्याहृतित आह अव्यक्तेति यासत्ता स्वयं अव्यक्ता घटादिभ्यो निष्कृष्टायास्तस्या अपहणात् व्यक्तेषु च भावेषु घटः स नष्टः सन्नितिसद्रूपेण तिष्ठति सैव सत्ता अव्यया अपरिणामिनी प्रकृतिरुपादानं रज्जूरगवद्वल्लण्यज्ञानं विवर्तत इत्यभ्युपगमान् ब्रह्मणः कौटस्थ्याह निरित्यर्थः कल्पितस्य कार्यस्य कारणं कार्यसजातीयं कल्पितमेव भवति तत्सत्त्वं च कल्पनासमानकालिकमेव न हिरज्जूरगस्य सत्त्वं दर्शनात्वागप्यस्तीत्यत्र किंचिन्मानमस्ति न च बाधकाभावात् कार्यस्य कल्पितत्वमेवासिद्धमिति वाच्यं यद्यत्र तात्त्विकरूपावरणपूर्वकमभेदेन भातितत्त्वकल्पितामिति नियमेनाहंकारादेयजंते त्वामहरहर्नानामूर्तिसमास्थितं ॥ पितामाता च सर्वस्य जगतः शाश्वतो गुरुः ॥ कंत्वद्यजसे देवं पितरं कं न विद्महे ॥ २७ ॥ श्रीभगवानुवाच अव्यमेतद्वक्तव्यमालमगुह्यं सनातनं ॥ तव भक्तिमतो ब्रह्मन्वक्ष्यामि तु यथा तथं ॥ २८ ॥ यत्तत्सूक्ष्ममविज्ञेयमव्यक्तमचलं ध्रुवं ॥ इन्द्रियैरिन्द्रियाथैश्वर्यसर्वभूतैश्च जितं ॥ २९ ॥ सत्त्वं तत्रात्मा भूतानां क्षेत्रज्ञश्चेति कथ्यते ॥ त्रिगुणव्यतिरिक्तो वै पुरुषश्चेति कल्पितः ॥ ३० ॥ तस्मादव्यक्तमुत्पन्नं त्रिगुणं द्विजसत्तम ॥ अव्यक्ता व्यक्तभावस्यायासा प्रकृतिरव्यया ॥ ३१ ॥ तां योनिमावयोर्विद्वियोसौ सदसदात्मकः ॥ आवाभ्यां पूज्यते सो हि देवेषु च कल्प्यते ॥ ३२ ॥ नास्ति तस्मात्परोन्यो हि पिता देवो यवादिज ॥ आत्मा हि नः स विज्ञेयस्तत्तत्तत्पूजया वै ह ॥ ३३ ॥ तेनैषा प्रथिता ब्रह्मन्मर्यादालोकभाविनी ॥ देवेषु च कर्तव्यमिति तस्या नुशासनं ॥ ३४ ॥

मिथ्यात्वावगमात् भाति च चिदात्मनोऽसंगत्वरूपमादृत्य तदभेदेन प्रत्यगालायमहं सुखी दुःखी ब्राह्मणो गौरः काण इति सुवर्णकुण्डलस्याध्यस्तत्त्वं मा भूदिति तात्त्विकेति ननु अहंकारधर्मादुःखादयश्चिदात्मनि चिदात्मधर्मश्चैतन्यादयो हंकारे चाध्यस्त्यतां किं धर्म्यं ध्यासकल्पनेनेति चेन्न यत्र हि धर्ममात्रमध्यस्त्यते न तत्र धर्मिण उल्लेखो दृश्यते यथा लोहितः स्फटिक इति लौहित्यमात्रमुल्लिख्यते न जपाकुसुममपि अहंकाराध्यासेतु अहं दुःखीति धर्म्युल्लेखपूर्वकं धर्माध्यासः प्रतीयमानस्तत्र धर्मिणोऽध्यस्ततां विस्पष्टमाचष्टे तस्मादध्यस्तत्वेनाहमादेर्मिथ्यात्वात् तत्कारणस्याव्यक्तस्यापि तथात्वेन दृष्टिसमसमयकल्पितत्वस्यावश्यकव्यत्वात् तस्मादव्यक्तमुत्पन्नमित्यव्यक्तोत्पत्तिवचनं संगच्छेतरा मिति दिक् ॥ ३१ ॥ अस्य चाध्यस्तस्याव्यक्तस्य जीवेशि भागहेतुत्वमाह तां योनिमिति विधेयापेक्षं ब्रह्मं तां निष्कलचैतन्यरूपां मायया आवयो जीवेश्वरयोः प्रकृतिं विद्धि तथा च श्रुतिः जीवेशावाभासेन करोति मायाचा विधा च स्वयमेव भवतीति योसौ निष्कलः सदसदात्मकः सदसती कार्यकारणेतत्कल्पनाधिष्ठानत्वात् तदात्मकः स एव पूज्यते आनंदात्मा सर्वरित्यर्थः ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ तेन मायोपाधिना ॥ ३४ ॥